

Андрій ЗАЯЦЬ

УРЯДНИКИ ВОЛИНСЬКИХ ПРИВАТНИХ МІСТ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVI — ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТОЛІТЬ

Володіючи містами, волинські магнати і шляхта самі безпосередньо не займалися їх управлінням, віддаючи це на відкуп своїм слугам чи найманим особам, роль яких у життєдіяльності міста, без сумніву, була дуже важливою, натомість майже не висвітленою в історіографії. У джерелах вони згадуються здебільшого як урядники, дещо рідше — як старости чи намісники.

Соціальний статус урядників у джерелах не завжди зазначений, але з упевненістю можна стверджувати, що переважна більшість серед них (а, можливо, і всі) була шляхтичами. Специфіка тогочасних документів така, що інколи шляхтича називали просто „пан“, не окреслюючи його „шляхтичем“ чи „урошоним“. Так, локацький староста Ян Тележинський зафіксований у 1621, 1625 і 1628 рр., однак лише 1625 р. названий шляхтичем¹. Подібно торговицький урядник Стефан Сербин згадується 1579 р. і у червні та вересні 1580 р. Двічі — як шляхтич, а у червні 1580 р. — як „пан“². Щодо етнічної належності урядників, то, орієнтуючись на імена та прізвища, можна припустити, що половина з них, а, можливо, і дещо більше, була поляками.

У більшості випадків таких очільників називали урядниками, хоча інколи щодо них вживали терміни „староста“ або „намісник“³. Подібна ситуація була і на білоруських землях⁴. Дубенський урядник Гневош Ворона (Воронович) згадується і як урядник, і як намісник⁵. В Олиці Миколай Кобильський фіксується і як урядник, і як староста (другий термін вживався частіше)⁶. У Торчині Петро Добронизький виступає здебільшого

¹ Центральний державний історичний архів України у Києві (далі — ЦДІА України у Києві), ф. 28, оп. 1, спр. 53, арк. 410; спр. 59, арк. 1163; спр. 62, арк. 1319.

² Там само.— Ф. 25, оп. 1, спр. 20, арк. 346—346 зв.; спр. 21, арк. 519 зв.; спр. 22, арк. 390.

³ Стосовно міста Крупи, то вжито фразу „урядъникъ або тивунъ“.— Там само.— Спр. 39, арк. 30 зв. (1591).

⁴ Грицкевич А. П. Частновладельческие города Белоруссии в XVI—XVIII вв. (социально-экономическое исследование истории городов).— Минск, 1975.— С. 16—162.

⁵ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 7, арк. 380—380 зв. (1565); спр. 15, арк. 313 (1575); спр. 20, арк. 484—484 зв. (1579).

⁶ Там само.— Спр. 93, арк. 317 (1612); спр. 94, арк. 162 (1613); спр. 99, арк. 289 зв. (1614); спр. 102, арк. 316 (1615); спр. 103, арк. 579 (1616).

як урядник, але в одному з документів його названо намісником⁷. Подібно було у Дорогостаях, де Миколай Муринович зазвичай виступав як урядник, однак один раз його названо намісником⁸. Низка міст диспонувала здебільшого урядниками (Базалія, Берестечко, Острожець, Рожиче, Сатиїв), натомість для деяких більш вживаним є термін „староста“ (Остріг, Степань). Водночас є міста, де трапляються всі три назви (Дубно, Локачі, Олика, Торговиця).

Інкони навіть в одному документі особу названо різними термінами. У червні 1575 р. Лукаша Малаховського (Берестечко) названо і урядником, і намісником⁹. Так само у вересні 1583 р. окреслено Тимофія Висоцького (Муравиця)¹⁰, а у грудні 1575 р.— Гектора Кавачинського (Олика)¹¹. Одночасно старостою і урядником у січні 1630 р. названо Войтеха Вросека з Торговиці¹². Вживався також термін „понамісник“, під яким варто розуміти заступника намісника. Такий висновок можемо зробити зі свідчення кременецького міщанина Тараса Редчича, який у липні 1583 р. у своїй справі прийшов до торчинського намісника Петра Добронизького, однак „не застала есми пна Петра Добронизского, одно понаместника его Аврама Олехновича“¹³. Понамісник Богуш Тимофійович Сошенський зафіксований у Заславі (1572)¹⁴.

Час виконання своїх обов'язків урядниками був різним. Певними „довгожителлями“ були Миколай Муринович у Дорогостаях (1578—1592)¹⁵, Ян Тележинський у Локачах (1621—1628)¹⁶, Тимофій Висоцький у Муравиці (1580—1585)¹⁷, Миколай Кобильський в Олиці (1612—1616)¹⁸, Ждан Боровицький в Острозі (1586—1599)¹⁹, Богдан Омелянович у Степані (1592—1614)²⁰.

Наведені приклади термінів „урядник/староста/намісник“ мали б свідчити про певну їх взаємозамінність і здебільшого це виправдовується свідченням джерел. Водночас є випадки, які не вписуються у цю схему.

⁷ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 19, арк. 280 (1579); спр. 20, арк. 365, 520 зв.—521 (1579); спр. 21, арк. 419 (1580); спр. 30, арк. 30 (1583).

⁸ Там само.— Спр. 18, арк. 699 (1578); спр. 19, арк. 107 зв. (1579); спр. 28, арк. 70 (1582); спр. 40, арк. 280 (1592).

⁹ Там само.— Спр. 15, арк. 206.

¹⁰ Там само.— Спр. 30, арк. 430.

¹¹ Там само.— Спр. 15, арк. 473—474. У 1570 і 1573 рр. він згадується як староста.— Там само.— Спр. 12, арк. 537; спр. 14, арк. 36—36 зв.

¹² Там само.— Спр. 172, арк. 221.

¹³ Там само.— Спр. 30, арк. 30—30 зв. 1580 р. у П. Добронизького згадується служебник Ян Загайко, який з 1583 р. відомий як замковий писар.— Там само.— Спр. 21, арк. 419; спр. 30, арк. 31.

¹⁴ Archiwum Narodowe w Krakowie. Archiwum Sanguszków (далі — ANK. AS), N 27, к. 33.

¹⁵ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 18, арк. 699; спр. 19, арк. 107 зв.; спр. 28, арк. 70; спр. 40, арк. 280.

¹⁶ Там само.— Ф. 28, оп. 1, спр. 53, арк. 410; спр. 59, арк. 1163; спр. 62, арк. 1319.

¹⁷ Там само.— Ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 63 зв.; спр. 22, арк. 110; спр. 23, арк. 65; спр. 26, арк. 921; спр. 30, арк. 430; спр. 31, арк. 1072; спр. 35, арк. 71 зв., 184 зв.

¹⁸ Там само.— Спр. 93, арк. 317 зв.; спр. 94, арк. 162; спр. 99, арк. 289 зв.; спр. 102, арк. 316; спр. 103, арк. 579.

¹⁹ Там само.— Спр. 36, арк. 274 зв.; спр. 45, арк. 439 зв.; спр. 49, арк. 909 зв.; спр. 54, арк. 579; спр. 55, арк. 395.

²⁰ Там само.— Спр. 42, арк. 142 зв.; спр. 63, арк. 271 зв.; спр. 99, арк. 316 зв.

Очевидно, у кожному місті були свої особливості у діяльності та обсязі влади урядника. Так, у Степані (1570) був і намісник, і урядник. Останній підпорядковувався першому. Принаймні це впливає з того, що королівський дворянин Станіслав Граєвський вимагав від степанського намісника Миска Щаворського вчинити правосуддя над степанським урядником Богданом Патрикієм Родогожським²¹, який 1562 р. сам згадується як намісник²². Натомість в Острозі виходило, що намісник був заступником старости. У квітні 1599 р. у Луцький грод звернувся зі скаргою „шляхетный Ярошъ Славенский наместникъ острожский, оповедаючи и жалуючи тыми словы: „иж в не бытности кнежати, его мл пна воеводы киевского, и его мл пна Ждана Боровицкого, войскога луцкого, старости острожского, пна моего“²³. Подібно було в Локачах, де Юзеф Батиевич виступає намісником старости Яна Тележинського²⁴. Згадується також підстароста. Таким у Деражні (1621) був Альбрехт Собоцький, який поєднував цей уряд з вїтївським²⁵, а в Острозі Жигмонт Токарський (1571)²⁶ та Василь Боровицький (1595)²⁷.

Не раз урядники виконували ще й інші урядницькі функції. Олицький урядник Адам Сопотко (1621) був гродським суддею та волинським скарбником²⁸. Острозький понамісник Василь Григорович (1575) одночасно був замковим писарем²⁹, а староста Ждан Боровицький (1596) — луцьким війським³⁰.

Деякі з урядників приватних міст переселилися до Луцька і стали відомими діячами міської громади. Торговицький урядник Парфен Голузка з 1596 р. відомий як луцький лентвійт, а також двічі (1611—1613, 1624—1626) згадується як міський писар³¹. Торчинський намісник Якуб Клімашевський упродовж 70—80-х рр. XVI ст. неодноразово виконував обов'язки луцького лентвійта, а з 1690-х років фігурує як адвокат у судових процесах³².

Матеріальне становище урядників, очевидно, було різним, але загалом це були не останні люди в регіоні. Острозький староста Михайло Павлович (1585 р.— луцький війський) був власником містечка Тесів³³, а Жданові Боровицькому належало село Косарів Луцького повіту³⁴. Торчинський староста Стефан Нешковський (1578), позичивши 100 кіп грошів литовських Марині Гаврилові Яковицькій та її синам Іванові і Петрові,

²¹ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 12, арк. 459—459 зв.

²² ANK. AS. Teki rzymskie, N IX/78, k. 395.

²³ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 55, арк. 395.

²⁴ Там само.— Ф. 28, оп. 1, спр. 62, арк. 1319—1319 зв.

²⁵ Там само.— Ф. 25, оп. 1, спр. 130, арк. 463 зв.—464.

²⁶ Там само.— Спр. 458, арк. 211.

²⁷ Там само.— Спр. 48, арк. 78.

²⁸ Там само.— Спр. 120, арк. 360 зв.

²⁹ Там само.— Спр. 15, арк. 368.

³⁰ Там само.— Спр. 49, арк. 909 зв.

³¹ Заяць А. Міське суспільство Волині XVI — першої половини XVII ст.— Львів, 2019.— С. 160, 428, 435.

³² Там само.— С. 155.

³³ Заяць А. Урбанізаційний процес на Волині у XVI — першій половині XVII ст.— Львів, 2003.— С. 57.

³⁴ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 54, арк. 579—579 зв.

визнав, що за ці гроші „заставили намъ десят службъ людей своих на зуполных дворищах оселых“³⁵.

Деколи одна особа була урядником двох міст. Так, Гектор Кавачинський (1575) фіксується як намісник Олики і Хорлупа³⁶, а Ян Тележинський (1628) — Локачів і Турійська³⁷.

За певних обставин, зокрема за відсутности пана, могли призначати особу, якій підлягали урядники. Так, у квітні 1567 р. князь Роман Федорович Сангушко, виїжджаючи у державних справах „на Украину рускую от Москвы для пилных служб“, залишив двох своїх служебників, Остафія Дмитровича і Олехна Духова, які мали пильнувати його маєтки і яким підпорядковувалися урядники³⁸. Той же князь доручив Прокопові Бережецькому зробити ревізію Турійська, Локачів та Несухоїжів і повідомив про це відповідних намісників³⁹.

Урядникові як представнику власника міста підпорядковувався вїйт, який опікувався лише міськими справами, натомість урядник був зверхником волости, тобто міста і прилеглих сіл. Щоправда, траплялося, що ці два уряди посідала одна особа. Під 1610 р. у козлинській міській книзі зазначено: „Передо мною, Яном Реминским, на тот час будучи старостою и войтомъ козлинским“⁴⁰. Здебільшого за відсутности урядника вїйт заступав його. Так було у Мельниці (1567), де згадується вїйт Ян, „будучий на местцу“ урядника Степана Мора⁴¹. Траплялося, що вїйт проводив „власну політику“. Поборця Волинського воєводства Дем'ян Гулевич (1592) орендував збір податку з Муравиці та Дорогостаїв муравицькому вїйту Яцкові Мелешковичу. Однак, коли той приїхав до Дорогостаїв і показав орендовний лист вїйту Янові Вересковському, то почув таку відповідь: „[...] если, дей, урядник пана моего, пан Миколай Муринович, тотъ поборъ тебе тут брат позволилъ, tedy я именем пана своего не доущамъ, бо ми, дей, его млсть пан мой розказалъ, абы жадного побору ту в месте его млсти у Дорогостаех никому брат не допустил“⁴².

Водночас спостерігаємо спільність дій урядника і вїйта в обстоюванні інтересів міста. У лютому 1567 р. торчинський писар Миколай Угринович скаржився у Луцькому гроді від імени урядника Івана Городельського та вїйта Мацея Яцковського „и от всего вряду торчинского“ на жовнірів роти князя Януша Збараського, які на торгу побили кременецького вїйта Матиса Гришковського⁴³. Волинський каштелян Михайло Мишка-Варковський (1575) скаржився на дубенського вїйта Василя, який „викотив“ двох ремісників із сім'ями зі с. Молодавки до Дубна. Через служебника, шляхетного Яна Светоховського, він звернувся до дубенського урядника Гневоша Вороновича з проханням віддати підданих та вчинити спра-

³⁵ ЦДІА України у Києві, ф. 28, оп. 1, спр. 11, арк. 171—172.

³⁶ Там само.— Ф. 25, оп. 1, спр. 15, арк. 473—473 зв. Йому належало с. Іваничі (1573).— Там само.— Спр. 14, арк. 36—36 зв.

³⁷ Там само.— Ф. 28, оп. 1, спр. 62, арк. 1319—1319 зв.

³⁸ ANK. AS. Teki rzymskie, N X/71, k. 395—396.

³⁹ Там само.— N XVIII/54, k. 271.

⁴⁰ Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (далі — ВРАН), oddział rękopisów, N 262, k. 25 v.

⁴¹ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 9, арк. 23.

⁴² Там само.— Спр. 40, арк. 280.

⁴³ Там само.— Спр. 9, арк. 7 зв.

ведливість з „викотця“, але урядник не лише проігнорував це прохання, а ще й наказав побити його⁴⁴. У квітні 1591 р. грицівський урядник Богуш Тенюка та вїт Борис з помічниками біля с. Коськів забрали в кількох селян худобу і перегнали до Грицева⁴⁵. У листопаді 1630 р., узгодивши свої дії зі старостою Станіславом Радзицьким, острозький вїт Давид Субота ув'язнив у ратуші шляхтича Валентого Корусовича Моленду⁴⁶.

Якщо справа торкалася селян, над якими владу мав урядник, то вїт старався уникати вирішення таких питань. Так, у квітні 1567 р. секунські селяни відмовилися виходити на роботу на користь Михайла Ласка, якому орендував чи заставив село князь Андрій Курбський. Коли М. Ласка звернувся до ковельського вїта Матуша Трашковського з проханням вплинути на селян, то вїт відмовився це зробити за відсутності урядника Келемета⁴⁷.

Орієнтуючись на свого господаря, урядники ігнорували не лише інших шляхтичів, а й розпорядження короля. У січні 1567 р. господарський дворянин Ян Мишковський скаржився на торчинського урядника Юрія, „который есть установлен от дьякона луцкого, пана Дмовского“, за небажання прийняти королівського листа та виконати його розпорядження. У відповідь урядник заявив: „[...] тот лист не до мене писан, а так неси его себе до того до кого писан, бо я его королевское млсти не служу, одно пану своему“⁴⁸.

У січні 1585 р. возний Каспер Богуш свідчив, що з двома шляхтичами їздив до горохівського урядника Лаврина Глазовського з проханням арештувати за королівським листом єврея Аврама, що мешкав у будинку войтовича Омеляна, оскільки єврей заборгував ще батькові скаржника 5 тисяч золотих. Урядник відмовився посадити єврея до в'язниці чи видати його для поміщення у луцьку замкову тюрму⁴⁹. Справа мала продовження у листопаді того ж року. Тепер Аврам названий горохівським орендарем Абрамом Нашковичем і тут наведено аргумент відмови урядника видати єврея: „[...] тут, дей, место Горухов не короля его млсти, але княжати его млсти Кошерского и я, яко служебъник и урядникъ его млсти тутошний, тых листов господаря короля его млсти слухати и им досытъ чинити, а оного жида Аврама, орендаря тутошънего, яко человека волного, имати и до везеня сажати ани его тебе выдавати не могу, аним того учинити повинен, а то, дей, не самъ з себе чиню, але з розказаня княжати его млсти воеводы киевъского, пана моего“⁵⁰.

Коло обов'язків урядника було досить значним. Це господарсько-управлінські, судові, поліційні, частково військові функції. Найперше урядники виконували розпорядження своїх панів. Так, у жовтні 1562 р. князь Василь-Костянтин Острозький листом до степанського намісника Богдана Патрикія Родогожського наказував дозволити у степанській пущі випалити князю Романові Сангушку 100 лаштів попелу⁵¹. За дорученням князя Януша Заславського локацький староста Ян Вележинський у червні 1625 р. проводив розмежування Локачів зі с. П'ятикорови, що

⁴⁴ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 15, арк. 312 зв.—313.

⁴⁵ Там само.— Спр. 39, арк. 161—165.

⁴⁶ Там само.— Спр. 174, арк. 681—682 зв.

⁴⁷ Там само.— Ф. 28, оп. 1, спр. 2, арк. 59 зв.

⁴⁸ Там само.— Ф. 25, оп. 1, спр. 9, арк. 27 зв.

⁴⁹ Там само.— Спр. 34, арк. 108 зв.—110 зв.

⁵⁰ Там само.— Арк. 1346—1346 зв.

⁵¹ ANK. AS. Teki rzymskie, N IX/78, k. 395.

належало до Володимирської єпископії⁵². Того ж року аналогічну роботу провів степанський староста Адам Злотолинський при розмежуванні Степаня від с. Яблонного⁵³.

Урядники збирали з волости податки, зокрема воловщину, як це робив 1565 р. горохівський урядник Станіслав Глуховський для свого пана, князя Лева Сангушка⁵⁴. Пильнували урядники збір чопового. Так, торговицький урядник Войтех Вросек (1630) листовно звітував перед Луцьким гродом про збір у місті чопового з горілки та пива, яке він доручив збирати міщанину Олихвірові Омеляновичу⁵⁵. 1632 р. торговицький намісник Юзеф Синицький стежив за правильністю сплати євреями подимного⁵⁶. У квітні 1570 р. торчинський намісник Якуб Клімашевський направив двох бояр на продаж панських волів на ярмарок до Сокола⁵⁷.

Традиційно урядники скаржилися у грод про надужиття над міщанами. Так, ще один торчинський намісник Іван Городинський (1563), обстоюючи інтереси міщан, скаржився у грод про загарбання худоби міщан шляхтичами Білостоцькими⁵⁸. Інший торчинський намісник, Стефан Нешковський (1578), листовно повідомив грод, що жовніри роти Станіслава Білянського пізно ввечері 18 травня напали на дім міщанина Конона, згвалтували його дружину Параску та жінку сусіда Гната — Гасю⁵⁹. Пограбування четвертенського міщанина Івана Чирка підданими князя Василя Максимовича Сокольського оскаржував місцевий намісник Василь Копоть⁶⁰. Олицький староста Миколай Кобильський (1615) домагався покарання білівських міщан, винних у смерті олицького гайдука Павла Масюкевича⁶¹. На порубку 200 дубів біля Торчина підданими Івана Гулевича Воютинського скаржився гроду у квітні 1608 р. місцевий староста Ян Мальчевський⁶². Олицький староста Войтех Ключовський (1597) оскаржував ротмістра Владислава Бекеша за незаконне збирання стацій в Олиці та поближчих селах⁶³.

Активно обстоював інтереси міщан муравицький урядник Тимофій Висоцький. Зокрема, у вересні 1583 р. він звертався до Луцького гроду зі скаргою на княгиню Олександрю Курбську, з наказу якої добрятинський урядник Ян Країновський „з немалым оршакомъ людей“ здійснив наїзд на Муравицю, під час якого було побито та пограбовано міщан⁶⁴. Побиття муравицьких міщан той же урядник засвідчував возному Маркові Збранному в листопаді 1585 р.⁶⁵ У березні 1586 р. він же звернувся до гроду у справі бурмістра Данила, оскаржуючи Тита Хомяка Смордовського, на

⁵² ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 59, арк. 1163.

⁵³ Там само.— Спр. 141, арк. 216—218.

⁵⁴ Там само.— Спр. 7, арк. 381 зв.—382.

⁵⁵ Там само.— Спр. 172, арк. 220 зв.—222.

⁵⁶ Там само.— Спр. 184, арк. 99 зв.

⁵⁷ Там само.— Спр. 12, арк. 336 зв.

⁵⁸ Там само.— Спр. 5, арк. 75 зв.—76.

⁵⁹ Там само.— Спр. 18, арк. 241 зв.

⁶⁰ Там само.— Спр. 22, арк. 383—384.

⁶¹ Там само.— Спр. 102, арк. 316.

⁶² Там само.— Спр. 80, арк. 605 зв.

⁶³ Там само.— Спр. 50, арк. 531 зв.—537 зв.

⁶⁴ Там само.— Спр. 30, арк. 429—430.

⁶⁵ Там само.— Спр. 35, арк. 71—71 зв.

службу до якого бурмістр дав свого сина Кліма і якого згаданий шляхтич звинуватив у крадіжці грошей⁶⁶.

У листопаді 1617 р. жовніри роти Яна Потоцького вчинили побиття козлинських міщан. Коли возний Якуб Домбровський прибув до міста, щоб оглянути побитих, то пояснення йому давав староста Станіслав Бормирський⁶⁷. Колківський староста Каспер Чеховський (1593) відправив до гроду свого служебника Яна Таборовського зі скаргою на княгиню Магдалину Сокольську, з наказу якої був побитий та пограбований колківський єврей Мошко Шмойлович⁶⁸. Коблинський урядник Фронц Павлович наполягав на вчиненні справедливості щодо муравицьких та крупських міщан, винних у порубці дерев у гаю, що належав його пану Олександрові Семашку⁶⁹. Не спустив з рук побиття Яном Юхновичем Яковицьким локацьких міщан місцевого урядника Розесланець Кікольський⁷⁰.

Урядники займалися питанням залюдненості ввірених їм маєтків. Не раз це робили шляхом приховування втікачів, але маємо приклади і справедливого їх поводження. Так, торговицький урядник Стефан Сербин (1579) видав збіглого до міста селянина Карпця, якого поминався Іван Єло Букоємський⁷¹. Наступного року той же урядник видав збіглого селянина Кирила, що належав Захарію Лагодовському⁷². У квітні 1579 р. у Луцькому гроді постав торчинський намісник Петро Добронизький і заявив, що його пана, біскупа Вікторіана Вербицького, позиває щодо збіглого селянина Янова Загоровська та Адам Несвіцький. П. Добронизький заявив, що якщо скаржники впродовж двох тижнів доведуть, що підданий їхній, то готовий його видати⁷³.

Нерідким явищем були пожежі у містах. Урядники зазвичай повідомляли про це до гроду. Так, у травні 1616 р. урядник м. Буремель Григорій Саскович повідомляв про пожежу у місті, що сталася 24 квітня⁷⁴. Клеванський староста Іван Єнич (1617) повідомляв про пожежу замкової церкви, внаслідок чого згорів замок⁷⁵. Локацький староста Ян Тележинський у червні 1621 р. супроводжував возного Семена Осташевського при огляданні результатів пожежі, коли згоріло пів міста⁷⁶. 25 вересня 1623 р. сталася пожежа у Рівному. Її наслідки вивчав возний Яхим Присталовський, якому асистував місцевий староста Бартоломей Лахорський⁷⁷. Аналогічну роботу провів при возному Янові Пахоревському хлапотинський урядник Войтех Клодзинський у серпні 1634 р.⁷⁸

Інколи урядники отримували доручення від своїх власників у заповітах. Так, у тестаменті князя Романа Сангушка (1571) зазначено, що будів-

⁶⁶ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 35, арк. 184 зв.—185.

⁶⁷ Там само.— Спр. 108, арк. 597 зв.

⁶⁸ Там само.— Спр. 43, арк. 83—84.

⁶⁹ Там само.— Спр. 38, арк. 975.

⁷⁰ Там само.— Ф. 28, оп. 1, спр. 25, арк. 694 зв.—695 зв.

⁷¹ Там само.— Ф. 25, оп. 1, спр. 20, арк. 410 зв.—411.

⁷² Там само.— Спр. 21, арк. 519 зв.—520.

⁷³ Там само.— Спр. 19, арк. 280.

⁷⁴ Там само.— Спр. 103, арк. 488.

⁷⁵ Там само.— Спр. 108, арк. 603.

⁷⁶ Там само.— Ф. 28, оп. 1, спр. 53, арк. 410.

⁷⁷ Там само.— Ф. 25, оп. 1, спр. 137, арк. 504 зв.—505.

⁷⁸ Там само.— Спр. 193, арк. 809.

ництво шпиталу у Турійську має пильнувати урядник Степан Мировицький⁷⁹.

Важливою функцією роботи урядників було судочинство. У приватних містах звернення до замкового уряду було фактично зверненням до суду урядника. Причини цього були різні. Зазвичай до замкового суду звертались як до апеляційної інстанції. Правда, інколи застерігали, що це можна робити лише після рішення міського суду, маючи на руках відповідний декрет⁸⁰. „Іти на замок“ міщан спонукали зловживання в'їта. Так, заславські міщани 1640 р. скаржилися, що протиправні дії в'їта змушують їх звертатися до замкового суду⁸¹. Інколи замість себе урядник доручав проводити судові засідання заступникові. Так, у липні 1572 р. судові засідання у Заславі проводив понамісник Богуш Тимофійович Сошенський⁸². Подібно було у січні 1601 р. у Степані, де Стефан Зеленсько-мий заступав старосту Богдана Омеляновича⁸³.

У травні 1572 р. на торгу в Муравиці Габріель Грицкович Березка, служебник володимирського підкоморія Олександра Семашка, виявив свого коня і звернувся до муравицького урядника Яна Госенського з проханням дати вижа для засвідчення цього. До коня признався Грицько Чорний, підданий власника міста Миколая Дорогостайського. Грицька до з'ясування ситуації посадили у в'язницю, але коня, якого Березка хотів доправити до ґроду, не дали. Справа мала продовження наступного місяця, коли возний Богдан Княгиненський свідчив, що був у Муравиці на суді, який зібрав урядник Ян Госенський. За Грицька Чорного заступився урядник Дорогостаїв Войтех Ричинський, який заявив, що кінь належить його панові і потрапив до стада як такий, що був „пограбований“, тобто забраний за якусь неправну дію, і просив перенести судові засідання на шість тижнів, обіцяючи представити докази⁸⁴. Відсутність продовження цієї справи опосередковано свідчить, що сторони в якийсь спосіб помирилися. У серпні 1582 р. на згаданого Войтеха Ричинського (тепер просто як шляхтича) скаржилися луцькі євреї, у яких він, не оплативши, взяв речі. Очевидно, В. Ричинський на той час мешкав у Муравиці, бо євреї звернулися до місцевого урядника Тимофія Висоцького. Не дослухавши скарги євреїв, В. Ричинський у присутності урядника накинувся на Афраща Єловича, і якби за нього не заступився Т. Висоцький, то, зі слів євреїв, він би його вбив⁸⁵.

Щоправда, не завжди урядник об'єктивно реагував на звернення до нього скаржників. У січні 1580 р., розшукуючи вкрадену худобу, Филип Стубельський з возним Яском Опарипетським звернувся до Тимофія Висоцького з проханням дати вижа. Урядник спершу погодився, а згодом передумав і не дав⁸⁶. Подібна ситуація склалася наступного року, коли до Т. Висоцького звернувся Ян Ворона Боратинський з возним Григорієм Красносельським учинити справедливість у справі краденого вола, але

⁷⁹ ЦДІА України у Києві, ф. 28, оп. 1, спр. 15, арк. 307.

⁸⁰ Там само.— Спр. 95, арк. 280 (Сокіл, 1613 р.).

⁸¹ ANK. AS. Teki arabskie, N 453/19, к. 8.

⁸² Там само.— N 27, к. 33.

⁸³ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 63, арк. 271 зв.

⁸⁴ Там само.— Спр. 13, арк. 277 зв.—278, 337 зв.—339.

⁸⁵ Там само.— Спр. 26, арк. 921—921 зв.

⁸⁶ Там само.— Спр. 21, арк. 63 зв.

допомоги не отримав⁸⁷. У липні 1614 р. Адам Чаплич Шпановський через возного Івана Григоровича домагався справедливості в олицького старости Миколая Кобильського. Селяни кількох сіл Олицької волости на копному суді покарали кількох миківських селян, підданих скаржника — „людей невинныхъ, добрыхъ помордовали, мучили, в огонь поукидали, повешали“. Незважаючи на такі серйозні закиди, урядник справедливості „не хотел учинити“⁸⁸. Неналежно поставився до своїх обов'язків рівненський староста Ян Бондзинський (1610), який відмовив возному Криштофові Щуці вчинити справедливість Василю Сло Малинському щодо міського єврея Мордухая⁸⁹. Проігнорував вимогу наказати острозького міщанина Семена Ушатку, звинуваченого у „викоченні“ двох коростівських селян, місцевий староста Ієремія Ростоцький (1634)⁹⁰.

Траплялося, що урядники виступали адвокатами/уповноваженими своїх патронів. Так, дорогостайський намісник Миколай Муринович (1582) обстоював на судових засіданнях свого пана Миколая Монвіда Дорогостайського у його справі з Олександром Семашком⁹¹.

Залучали урядників до розгляду справ у Луцькому замковому суді. Зокрема, у лютому 1561 р. олицький намісник Войтех Ключовський засідав з єпископом Марком Жоравницьким при розгляді скарги вірменського священника Вартика на шляхтичів Баєвських і Лідухівських за порушення меж церковного села Цепорова⁹².

Є згадка про те, що урядник був присутній при врученні позову його панові. У серпні 1579 р. возний Григорій Вербицький дав позов у Торчині луцькому біскупу Вікторинові Вербицькому „при бытности врядника его млсти торчинского пана Петра Добронизского“⁹³.

Зважаючи на те, що головним суддею у приватному місті був власник, то саме до нього йшла апеляція на рішення урядника або ж якщо справа торкалася самого урядника з міщанами. Але траплялося, що і власник не міг поставити остаточної крапки у судовій справі. Так суперечка між торчинським міщанином Богданом Вігурою і старостою міста Станіславом Олтаровським (1613), яку не зміг розв'язати луцький біскуп Павло Волуцький, дійшла аж до Люблінського трибуналу⁹⁴.

Пильнуючи інтереси власників міст, урядники зазвичай не дозволяли так званого ув'язання у міста інших осіб за борги власників. Так, торговицький урядник Станіслав Билецький (1614) не дозволив ув'язати у місто шляхтичів Карпінських, батькові яких заборгували 600 золотих князі Самуель та Кароль Збаразькі⁹⁵. Інший торговицький урядник, Миколай Лисовицький, учинив аналогічно у квітні 1616 р. стосовно Андрія Боговигина Козирадського, боржником якого був князь Самуель Корецький⁹⁶.

⁸⁷ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 23, арк. 64 зв.—65.

⁸⁸ Там само.— Спр. 99, арк. 289 зв.

⁸⁹ Там само.— Спр. 88, арк. 528 зв.—529 зв.

⁹⁰ Там само.— Спр. 192, арк. 43 зв.—45.

⁹¹ Там само.— Спр. 28, арк. 66 зв.—70.

⁹² Там само.— Спр. 3, арк. 56 зв. Опубл.: Луцька замкова книга. 1560—1561 рр. / Підгот. до вид. В. М. Мойсієнко, В. В. Поліщук.— Луцьк, 2013.— С. 226.

⁹³ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 20, арк. 365.

⁹⁴ Там само.— Спр. 99, арк. 93—94.

⁹⁵ Там само.— Арк. 268 зв.—269 зв.

⁹⁶ Там само.— Спр. 103, арк. 797 зв.—798.

Не раз у звинуваченнях, адресованих урядникам, насправді були винні не так вони, як власники міст, бо урядники лише виконували їхні розпорядження. З наказу княгині Марії Корецької (1593) її торговицький урядник Парфен Голузка зі слугами схопили, побили, пограбували і на добу кинули до в'язниці шляхтичів Остафія та Івана Перекальських⁹⁷. У квітні 1596 р. звягельський староста Ян Счепановський з наказу князя Василя-Костянтина Острозького затримав два вози київських міщан, що їхали до Любліна⁹⁸. Колківський урядник Каспер Тудоровецький (1601) не дозволив вибирати у місті чоповий податок луцьким євреям Шломі Іцковичу та Мошкові Мордухаєвичу, який вони орендували у королівського поборці Лаврентія Дривинського. Возному урядник це пояснив тим, що не мав відповідного розпорядження від власника міста Андрія Лециньського⁹⁹. У січні 1619 р. сокільський урядник Матяш Свірцовський за розпорядженням власників міста Криштофа Єловицького та князя Стефана Збараського „пограбив“ коней та попід, що його везли піддані князя Януша Острозького до Бугу¹⁰⁰.

Водночас маємо немало свідчень зловживання урядниками своєю владою. Зокрема, варковицькі міщани, побиті на ярмарку у Княгинені (1595), звинувачували у цьому не лише муравицького єврея Іцка Мошиєвича, який був княгиненським орендарем, а й місцевого урядника Станіслава Секулу, який сприяв єврею¹⁰¹. Степанський староста Іван Одинець (1585) розпорядився забрати товар кричевського міщанина Олексія Балієвича, що їхав на ярмарок до Луцька¹⁰². Інший степанський староста Богдан Омеляновський відібрав ґрунт у рожицького священника Мойсія Підгаєцького, який він тримав у заставі від Гаврила Гуляницького¹⁰³.

Неодноразово урядники заохочували міщан до побиття неугодних їм осіб, а деколи і самі рукоприкладствували. Так, шляхтичі Миколай Чарноцький і Лукаш Рудковський (1617) звинувачували торчинського урядника Матея Кенцицького, з наказу якого міщани побили та пограбували їх¹⁰⁴. Зі слів шляхтичів Олександра та Данієля Гулевичів Воютинських, торчинський староста Войтех Мончевський був ініціатором конфлікту на місцевому торгу, після чого наказав міщанам побити, пограбувати та ув'язнити шляхтичів¹⁰⁵. Федір Загоровський розповідав у Луцькому гроді, що 26 листопада 1573 р. він повертався із зустрічі зі своїм приятелем, князем Кириком Ружинським, а потребуючи погодувати коней, заїхав до Козина, де його без видимої причини місцевий урядник Станіслав Соноцький зі слугами побив та пограбував¹⁰⁶. Дорогостайський урядник Миколай Муринович (1578) на прохання торговицьких євреїв Песаха

⁹⁷ ЦДДА України у Києві, ф. 26, оп. 1, спр. 8, арк. 666.

⁹⁸ Там само.— Ф. 25, оп. 1, спр. 49, арк. 212.

⁹⁹ Там само.— Спр. 62, арк. 286 зв.

¹⁰⁰ Там само.— Спр. 111, арк. 89 зв.—90 зв.

¹⁰¹ Там само.— Ф. 26, оп. 1, спр. 10, арк. 195—195 зв.

¹⁰² Там само.— Ф. 25, оп. 1, спр. 34, арк. 1054 зв.—1055.

¹⁰³ Там само.— Спр. 99, арк. 316—316 зв.

¹⁰⁴ Там само.— Спр. 108, арк. 147—147 зв.

¹⁰⁵ Там само.— Спр. 163, арк. 110—114. У липні 1632 р. торчинський староста Альбрехт Мончевський (незрозуміло, чи це друге ім'я Войтеха, чи, можливо, його родич) побив яровицького священника Івана Котельницького.— Там само.— Спр. 184, арк. 175.

¹⁰⁶ Там само.— Спр. 14, арк. 484 зв.

Зраїловича та Хаїма Цадиковича вчинити їм справедливість щодо двох дорогостайських міщан відреагував своєрідно — євреїв побито, пограбовано та кинуті до в'язниці¹⁰⁷. У серпні 1619 р. дубенський староста Ян Якубовський закликав до себе шляхтича Петра Качановського, а коли той прийшов, то наказав слугам побити запрошеного¹⁰⁸. Подібна ситуація сталася у жовтні 1627 р. зі шляхтичем Марцином Ковальським, який оскаржував олицького старосту Олександра Бартлинського. Зі слів скаржника, староста запросив його листом до Олики, що той і зробив, але по приїзді був затриманий і побитий слугами старости. Поки його утримували, слуги старости навідалися у його маєток і вивезли коштовності та цінне майно¹⁰⁹.

Випадковим свідком наруги над шляхтичем Станіславом Петровським став возний Яхим Присталовський, який 2 квітня 1636 р. їхав через Клевань. Коли він минав міську браму, на виїзді з міста, то вартовий запитав його — хто він такий, той відповів, що — возний. Це почув С. Петровський, який був ув'язнений у вежі цієї брами і закричав до возного, що з наказу старости його безпідставно перестріли на добровільній дорозі за містом та посадили до замкової тюрми, а потім перевели в ув'язнення до брами, „которая на злодии естъ збудована“¹¹⁰. Гірко нарікав на торговицького старосту Криштофа Біскупського шляхетний Станіслав Кореневський (1643), який супроводжував вози зі сіном свого пана, луцького підкоморія Вацлава Гулевича, і в Торговиці був, з наказу старости, затриманий і побитий¹¹¹.

Якщо місто перебувало в оренді у євреїв, то урядником зазвичай був єврей, який також проявляв „характер“. У листопаді 1621 р. Мартин Брушковський прийшов до горохівського урядника, єврея Майка, просити справедливості щодо Куцевої Маркової, яка зі сином заборгувала йому вісім золотих і не хоче їх віддавати. Урядник, незважаючи „на стан его шляхетский, торгнул се вперед словы неучтивыми, а потом до кия се порвавши, казал хлопом двери тримати, оного окрутне а немилостиве збил, змордовал и скрвавиль и стан его шляхетский зелжилъ, зганбил“¹¹². За цей вчинок у січні наступного року урядник отримав позов до суду¹¹³.

Важко сказати, що спонукало у наведених історіях урядників/старост проявляти агресію. Мабуть, тут і звичайне перевищення владних повноважень, і бажання показати свою зверхність або ж банальне прагнення поживитися чужим майном. Натомість у наступній історії можемо з великою часткою правдоподібності припустити, що причиною агресивного поведіння старости було релігійне питання. 28 листопада 1596 р. до острозького старости Ждана Боровицького прибули слуги луцького єпископа Кирила Терлецького, Данило Олізаровський та Лукаш Грот, з королівським листом про розшук і арешт колишнього слуги єпископа Фло-

¹⁰⁷ ЦДА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 18, арк. 699—699 зв.

¹⁰⁸ Там само.— Спр. 114, арк. 201.

¹⁰⁹ Там само.— Спр. 158, арк. 271 зв.—273 зв.

¹¹⁰ Там само.— Спр. 49, арк. 1043—1044.

¹¹¹ Там само.— Спр. 200, арк. 290—292.

¹¹² Там само.— Спр. 123, арк. 738.

¹¹³ Там само.— Спр. 126, арк. 193—193 зв.

ріана Гедройта та вчинення справедливості єпископу, маєтки якого були пограбовані козаками Северина Наливайка, а частина речей і грошей відправлена до Острога, братові козацького ватажка — Дем'янові Наливайку. Староста слуг заарештував, побив і кинув до міської в'язниці, морячи голодом¹¹⁴. Якщо взяти до уваги, що ці події відбувалися невдовзі після відомого Берестейського собору, то цілком очікуваною була поведінка старости.

Інкони урядники дебоширили не лише у себе вдома. Сатиївський урядник Ян Русиновський у червні 1599 р. під час ярмарку в Олиці зі слугами та приятелями побив ярмаркову сторожу¹¹⁵.

Неодноразово урядники брали участь у наїздах на сусідні маєтки, очевидно, не без відома, а інколи і за вказівкою своїх панів. Григорій Дубинський, слуга Адама Чаплича Шпановського (1614), скаржився про напад торговицького урядника Станіслава Билецького на село Волю-Миківську, де було побито і пограбовано селян¹¹⁶. Локацький урядник Матей Стрижевський з наказу князя Василя-Костянтина Острозького у червні 1582 р. здійснив наїзд на „кгрунт Хворостовский“, де було побито підданих княгині Марії Збараської¹¹⁷. Олицький староста Миколай Кобильський, з подачі князя Миколая Криштофа Радзивіла, разом зі слугами у березні 1624 р. здійснив наїзд на села Малин та Мощениці, побивши і пограбувавши селян¹¹⁸, а у червні 1616 р.— на маєтки князя Януша Острозького¹¹⁹. У серпні 1563 р. старокостянтинівський урядник Яцко Бутович з озброєними слугами та помічниками зумів захопити та пограбувати Грицівський замок¹²⁰. Сатиївський урядник Троян Чернацький (1575) за вказівкою князя Василя-Костянтина Острозького напав на містечко Варковичі, що належало недругові князя, Михайлові Мишці Варковському¹²¹.

Відомі випадки, коли агресію скеровано проти урядників. Князь Миколай Андрійович Збараський (1567) оскаржував Ждана Томковича Коїленського за наїзд на Локачі і побиття урядника Федора Закревського¹²². У вересні 1590 р. княгиня Марія Корецька скаржилася на свого сина, Юхима Корецького, слуги якого побили її торговицького урядника Пархома Голузку¹²³.

Традиційно міста потерпали від жовнірських постоїв — так званих леж, і скарги на жовнірів були звичним явищем. Натомість у липні 1621 р. піхотний ротмістр князя Олександра Заславського Валеріан Лобоцький через свого слугу Яна Орловського оскаржував межиріцького старосту Петра Ястковського, який його побив. Ба більше, він звинуватив старосту

¹¹⁴ ЦДДА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 49, арк. 909 зв.—910 зв. Той же староста у квітні 1594 р. не дозволив волинському поборці Богушеві Гораїну вибирати з Острога чопове.— Там само.— Спр. 45, арк. 439 зв.

¹¹⁵ Там само.— Спр. 55, арк. 479—480.

¹¹⁶ Там само.— Спр. 97, арк. 54, 120—120 зв.

¹¹⁷ Там само.— Ф. 28, оп. 1, спр. 15, арк. 283 зв.

¹¹⁸ Там само.— Ф. 25, оп. 1, спр. 93, арк. 317 зв.

¹¹⁹ Там само.— Спр. 103, арк. 578 зв.—589.

¹²⁰ Там само.— Спр. 5, арк. 129 зв.—131.

¹²¹ Там само.— Спр. 15, арк. 459.

¹²² Там само.— Ф. 28, оп. 1, спр. 2, арк. 117—117 зв.

¹²³ Там само.— Ф. 25, оп. 1, сар. 38, арк. 478 зв.—479.

у постійних п'ятиках та гулянках, від яких потерпає місто, а на зауваження староста заявив: „[...] ми то все волно чинит, яко и твоему кнежати, кгдаж у мене тепер инътерегнумъ, пана я ни маю и пехоту з места выжену“¹²⁴. Очевидно, староста відчув послаблення після смерти князя Януша Острозького, коли за малолітства ордината Франциска Заславського було призначено десяток опікунів, що сприяло певній анархії¹²⁵.

Опрацьовані матеріали дають можливість стверджувати, що очільники маєткових комплексів магнатів/шляхти мали назви урядники, дещо рідше старости або намісники і були звичним явищем ранньомодерної Волині. Вони були розпорядниками волі своїх панів і до їхньої компетенції входили справи як міста, так і навколишніх сіл. Переважна більшість урядників за соціальним походженням була шляхтичами. Крім управлінсько-господарської, важливою функцією роботи урядників була судова. При виконанні роботи урядники найперше обстоювали інтереси свого пана, але піклувалися також про міщан та селян. Щоправда, непоодинокими були випадки зловживання урядниками своєю владою.

ДОДАТОК

Урядники приватних міст Волині другої половини XVI — першої половини XVII століть

АЮЗР — Архив Юго-Западной России

РГАДА — Российский государственный архив древних актов, ф. 389 (Литовская Метрика)

ЦДІА України у Києві — Центральний державний історичний архів України у Києві, ф. 25, 26, 28 (перша цифра — фонд, друга — справа, третя — аркуш)

AS — Archiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków w Sławucie

LM — Lietuvos Metrika

ANK. AS — Archiwum Narodowe w Krakowie. Archiwum Sanguszków

Місто	Дата	Урядник (ім'я / прізвище)	Соціальне походження	Джерело
Базалія	1582.3.06.	Іван Мануйлович		25.26.517
Базалія	1590.6.09.	Криштоф Годзиковський		25.38.491 зв.
Базалія	1621.3.05.	Єремій Вілга (староста)		25.123.139
Берездів	1575.7.05.	Прокіп Мервицький		25.15.186 зв.
Берездів	1630.12.02.	Адам Глембоцький (староста)		25.172.297 зв.
Берестечко	1568.24.06.	Мартин Петриковський		25.10.181—181 зв.
Берестечко	1570.28.03.	Лукаш Малаховський (намісник)		28.5.59 зв.—60

¹²⁴ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 123, арк. 473—473 зв.

¹²⁵ Кулаковський П. Острозька ординація: задум фундатора і практика функціонування // Острозька давнина.— Остріг, 2015.— Вип. 4.— С. 28.

Берестечко	1573.2.10.	Станіслав Вілгостовський		25.14.412
Берестечко	1575.1.06.	Лукаш Малаховський (урядник і намісник)		25.15.206
Берестечко	1576.23.05.	Лукаш Малаховський (урядник)		25.16.170 зв.—171
Берестечко	1579.22.10.	Андрій Сеньковський		25.20.423 зв.—424
Берестечко	1581.18.09.	Андрій Таргонський		25.25.116
Берестечко	1582.1.06.	Андрій Таргонський (староста)		25.26.108
Берестечко	1588.8.02.	Андрій Велицький		25.33.59 зв.—60
Берестечко	1609.4.08.	Станіслав Суковський		25.84.377 зв.
Буремель	1616.18.05	Григорій Саскович	шляхетний	25.103.488
Варковичі	1613.30.04.	Андрій Рокицький		25.94.431
Голятин	1574.30.03.	Ленарт Якубовський		ANK. AS. Teki rzymskie, N LVIII/95, k. 431— 433
Горохів	1546.23.06.	Кучицький		AS. IV. 484
Горохів	1565.18.11.	Станіслав Глуховський		25.7.381 зв.—382
Горохів	1585.4.01.	Лаврин Глазовський		25.34.109
Горохів	1615.13.07.	Криштоф Викроцевський (староста)		25.102.365 зв.
Горохів	1596.16.08.	Ян Обчинський		25.49.827 зв.
Горохів	1620.4.06.	Еразм Білецький	шляхетний	25.119.173 зв.
Горохів	1630.19.01.	Андрій Козинський		25.172.181
Гриців	1589.3.05.	Богущ Тенюка		25.39.161 зв.
Дорогостаї	1566.5.01.	Ян Тарковський		LM. 261/47, s. 171
Дорогостаї	1573.27.07.	Антон Коханський		25.14.239 зв.
Дорогостаї	1575.15.07.	Антон Коханський		25.12.302
Дорогостаї	1578	Войтех Ричицький		25.18.229
Дорогостаї	1578.15.10.	Миколай Муринович		25.18.699
Дорогостаї	1579.13.02.	Миколай Муринович		25.19.107 зв.
Дорогостаї	1582.13.03.	Миколай Муринович (намісник)		25.28.70
Дорогостаї	1592.21.02.	Миколай Муринович		25.40.280
Дубно	1565.16.11.	Гневош Воронович (урядник)		25.7.380 зв.—381
Дубно	1575.1.07.	Гневош Ворона (урядник)		25.15.313
Дубно	1579.6.12.	Гневош Ворона (намісник)		25.20.484—484 зв.
Дубно	1614.25.07.	Андрій Сурмінович (староста)		25.120.229
Дубно	1619.1.08.	Ян Якубовський (староста)		25.114.201
Дубно	1621.6.05.	Ян Якубовський (староста)		25.123.139

Жуків	1570.6.07.	Марко Сильвестрович		25.12.356 зв.
Жуків	1582.1.05.	Матей Манковський		28.15.97
Заслав	1548.8.09.	Іван Сошенський		ANK. AS. Teki rzymskie, N VI/30, k. 123—124
Заслав	1562.20.08.	Гаврило Вербо́вський		25.4.171 зв.
Звягель	1596.4.04.	Ян Счапановський (староста)		25.49.212
Киселин	1579.15.04.	Богдан		28.12.128 зв.—129
Клевань	1617.2.12.	Іван Єнич (староста)		25.108.603
Клевань	1636.9.09.	Василь Зборомирський (староста)		25.201.1043 зв.
Княгинин	1595.12.10.	Станіслав Секула		26.10.195 зв.
Коблин	1590.11.11.	Фронц Павлович	шляхетний	25.38.975
Ковель	1579.1.09.	Петро Вороновський (намісник)		25.20.283—283 зв.
Козин	1573.26.11.	Станіслав Соноцький		25.14.484 зв.
Козлин	1617.1.12.	Станіслав Бромірський (староста)		25.108.597 зв.
Колки	1565.5.04.	Станіслав Хміль		25.7.64—64 зв.
Колки	1593.21.01.	Каспер Чеховський (староста)		25.43.83
Колки	1601.10.04.	Каспер Тудоровицький (урядник)		25.62.286 зв.
Корець	1579.26.04, 1.10.	Григорій Данилевич (намісник)		25.20.119, 376—376 зв.
Кошер	1569.20.01.	Богдан Волинець		28.4.17
Кошер	1571.19.09.	Богдан Волинець		28.6.280
Крупа	1579.27.04.	Григорій Семенович (намісник)		25.19.325 зв.
Крупа	1616.10.03.	Ян Щепановський		25.103.214 зв.
Локачі	1567.10.07.	Федір Закревський (урядник)		28.2.117
Локачі	1574.28.04.	Богуш Заяць		ANK. AS. Teki rzymskie, N LVIII/95, k. 435
Локачі	1582.5.06.	Матей Стрижевський		28.15.283 зв.
Локачі	1587.19.08.	Гнівош Резанович Луковецький (намісник)		28.20.400
Локачі	1590.10.12.	Гнівош Резанович Луковецький (намісник)		ANK. AS. Teki rzymskie, N XVIII/54, k. 271
Локачі	1592.12.10.	Розесланець Кікольський		28.25.695
Локачі	1593.28.09.	Адам Буркацький		28.26.688 зв.
Локачі	1594.25.07.	Адам Буркацький		28.27.572 зв.
Локачі	1598.9.12.	Станіслав Заскорський	шляхетний	28.31.614

Локачі	1609.4.08.	Адам Буркацький		28.84.377 зв.
Локачі	1621.8.06.	Ян Тележинський (староста)		28.53.410
Локачі	1625.18.06.	Ян Тележинський (староста)	шляхетний	28.59.1163
Локачі	1628.8.08.	Ян Тележинський (староста)		28.62.1319
Межиріч	1576.4.10.	Нестор Семенович Новоселецький		25.16.424 зв.
Межиріч	1579.9.10.	Станіслав Кандиба		25.20.387 зв.—388
Межиріч	1621.30.07.	Петро Ятковський (староста)		25.123.473
Мельниця	1567.12.01.	Степан Мор		25.9.23
Мельниця	1605.10.05.	Станіслав Сускраєвський		28.37.252 зв.
Миляновичі	1567.18.07.	Михайло Курявець		28.2.124
Миляновичі	1568.14.12.	Яким Менший		28.3.177 зв.—178
Миляновичі	1569.20.01.	Яким Менший		28.4.16 зв.—17
Мосор	1582.2.08.	Мартин Хойновський		25.26.789
Муравиця	1572.11.05.	Ян Госенський		25.13.277 зв.
Муравиця	1573.27.06.	Ян Госенський		25.14.239 зв.
Муравиця	1580.24.01.	Тимофій Висоцький		25.21.63 зв.
Муравиця	1580.30.07.	Тимофій Висоцький		25.22.110
Муравиця	1581.14.02.	Тимофій Висоцький		25.23.65
Муравиця	1582.28.08.	Тимофій Висоцький		25.26.921
Муравиця	1583.20.09.	Тимофій Висоцький (урядник/намісник)		25.30.430
Муравиця	1584.16.10.	Тимофій Висоцький		25.31.1072
Муравиця	1585.19.11.	Тимофій Висоцький		25.35.71 зв., 184 зв.
Муравиця	1590.12.11.	Станіслав Козаревський		25.38.979—979 зв.
Муравиця	1595.13.07.	Станіслав Козаревський		25.48.50
Несухоїжі	1573.27.09.	Олехно Духів		28.7-а.270 зв.
Несухоїжі	1579.3.11.	Станіслав Хмелевський (намісник)		25.20.430 зв.—431
Несухоїжі	1582.4.09.	Станіслав Хмелевський		25.26.990
Несухоїжі	1590.10.12.	Стефан Шолуха (намісник)		ANK. AS. Teki rzymskie, N XVIII/54, k. 271
Олика	1561.3.10.	Войтех Ключовський (староста)		25.3.68, 208
Олика	1565.11.01.	Мартин Кобильський (намісник)		25.7.22 зв.—23
Олика	1570.17.10.	Мартин Кобильський (староста)		25.12.537
Олика	1573.16.03.	Мартин Кобильський (староста)		25.14.36—36 зв.
Олика	1575.10.12.	Гектор Кавачинський (намісник/урядник)		25.15.473—474

Олика	1579.29.08.	Гектор Кавачинський (намісник)		25.20.246 зв.
Олика	1580.18.03.	Гектор Кавачинський (намісник)	шляхетний	25.21.228 зв.
Олика	1580.30.10.	Богдан Сосницький (намісник)		25.22.537
Олика	1597.24.07.	Войтех Ключовський (намісник)	шляхетний	25.50.531 зв.
Олика	1611.11.02.	Войтех Ключовський (староста)		25.131.134 зв.
Олика	1612.24.03.	Миколай Кобильський		25.93.317 зв.
Олика	1613.26.02.	Миколай Кобильський (староста)		25.94.162
Олика	1614.1.07.	Миколай Кобильський (староста)	шляхетний	25.99.289 зв.
Олика	1615.20.09.	Миколай Кобильський (староста)		25.102.316
Олика	1616.30.01.	Миколай Кобильський (староста)		25.103.579
Олика	1621.2.03.	Адам Сопотко (грод. суддя і скарбник волинський)	шляхетний	25.120.360 зв.
Олика	1627.28.10.	Олександр Бартлінський (староста)	урожоний	25.158.271 зв.
Остріг	1548	Михайло Шашкевич		ANK. AS. Teki rzymskie, N VI/26, k. 113—114
Остріг	1565.10.07.	Фронц Круш (намісник)		26.1.6
Остріг	1575.5.08.	Василь Григорович Хотичинський (понамісник і замковий писар острозький)		25.15.368
Остріг	1574.19.05.	Михайло Павлович (староста)		25.459.120
Остріг	1583.1.08.	Михайло Павлович (староста)		25.30.112
Остріг	1585.18.06.	Михайло Павлович (намісник)		21.24.33 зв.
Остріг	1586.18.07.	Ждан Боровицький (староста)	урожоний	25.36.274 зв.
Остріг	1594.19.04.	Ждан Боровицький (староста)		25.45.439 зв.
Остріг	1596.7.12.	Ждан Боровицький (староста), війський луцький		25.49.909 зв.
Остріг	1598.26.11.	Ждан Боровицький (староста)		25.54.579
Остріг	1599.6.05.	Дрош Славенський		25.55.395

		(намісник) + Ждан Боровицький (староста і луцький войський)		
Остріг	1619.9.05.	Войцех Новицький (староста)		22.33.50
Остріг	1630, листопад	Станіслав Радзіцький (староста)		25.174.682
Остріг	1634.5.04.	Миколай Канимир		25.192.43 зв.
Остріг	1633.5.09.	Миколай Яновицький (староста)		25.189.217
Острожець	1573.27.08.	Ян Метельський		25.14.305
Острожець	1579.26.07.	Станіслав Чаплинський		25.20.159 зв.—160
Острожець	1584.26.07.	Войтех Котовський		25.28.999 зв.
Острожець	1621.27.04.	Клим Радогостський (староста)		ANK. AS. Teki rzymskie, N XXXIV/30, k. 142
Остропіль	1621.1.05.	Войцех Новицький (староста)		25.123.139
Перевали	1570.7.04.	Серафим Моцарський		28.5.74
Порицьк	1574.11.06.	Якуб Котовський		28.8.124
Рівне	1610.30.08.	Ян Бондзинський (староста)		25.88.529
Рівне	1623.27.09.	Бартоломей Лахорський (староста)		25.137.505
Рожище	1593.2.07.	Григорій Топольський		25.44.5 зв.—6
Рожище	1600.10.03.	Федір Мордашевич		АЮЗР. 1.6.283
Рожище	1579.20.07.	Скурашевський		25.20.150
Сатіїв	1575.12.11.	Троян Чарнацький		25.15.459
Сатіїв	1599.7.06.	Ян Русиновський		25.55.479
Смідин	1566.23.06.	Іван Кукольський		28.1.62
Сокіл	1616.23.04.	Матяш Свірцовський		25.103.373
Сокіл	1619.27.01.	Матяш Свірцовський		25.111.90 зв.
Сокіл	1619.6.07.	Станіслав Козазевський і Ян Муховецький		25.114.51
Старокостянтинів	1563.18.08.	Яцко Бутович		25.5.129 зв.
Старокостянтинів	1621.27.04.	Андрій Олеський		ANK. AS. Teki rzymskie, N XXXIV/30, k. 141
Степань	1562.29.10.	Богдан Патрикій Родогожський (намісник)		ANK. AS. Teki rzymskie, N IX/78, k. 395
Степань	1570.22.04.	Богдан Патрикій Родогожський (урядник)+Миско Щаворський (намісник)		25.12.212 зв., 459—459 зв.

Степань	1585.8.09.	Іван Одинець (староста)		25.34.1054 зв.
Степань	1592.27.06.	Богдан Омелянович (староста)		25.42.142 зв.
Степань	1601.2.01.	Богдан Омеляновський (староста)		25.63.271 зв.
Степань	1614.25.06.	Богдан Омеляновський (староста)	урожоний	25.99.316 зв.
Степань	1616.16.05.	Адам Злотолинський (староста)		25.103.472
Степань	1621.29.04.	Адам Злотолинський (староста)	шляхтич	25.123.139
Степань	1625.22.02.	Адам Злотолинський (староста)	шляхтич	25.141.216 зв.
Сульжин	1621.27.04.	Слодковський		ANK. AS. Teki rzymskie, N XXXIV/30, k. 142
Торговиця	1573.27.07.	Мартин Іскрич		25.14.235 зв.
Торговиця	1579.18.09— 10.10.	Стефан Сербин	шляхетний	25.20.346—346 зв., 411
Торговиця	1580.6.05.	Стефан Сербин		25.21.519 зв.
Торговиця	1580.10.09.	Стефан Сербин	шляхетний	25.22.390
Торговиця	1590.5.09.	Парфен Голузка		25.38.478 зв.
Торговиця	1593.21.07.	Парфен Голузка		26.8.666
Торговиця	1614.22.02.	Станіслав Билецький (староста)		25.97.120
Торговиця	1614.26.04.	Станіслав Билецький		25.99.269 зв.
Торговиця	1616.4.07.	Миколай Лисовицький		25.103.797 зв.
Торговиця	1630.22.01.	Войтех Вросек (староста/урядник)	урожоний	25.172.221
Торговиця	1632.14.07.	Юзеф Синицький (намісник)		25.184.99 зв.
Торговиця	1643.27.11.	Криштоф Біскупський (староста)	шляхетний	25.200.290—290 зв.
Торчин	1562.24.12.	Андрій Хелстовський		25.4.193 зв.
Торчин	1563.27.05.	Іван Городинський (намісник)		25.5.75 зв.
Торчин	1567.20.01.	урядник Юрій, „который есть установлен от дьякона луцкого, пана Дмовского“		25.9.27 зв.
Торчин	1570.27.04.	Якуб Клімашевський (намісник)		25.12.336 зв.
Торчин	1578.18.05.	Стефан Нешковський (намісник)		25.18.241 зв.
Торчин	1578.8.08.	Стефан Янович Нешковський (староста)		28.11.171

Торчин	1579.17.08.	Петро Добронизький		25.20.365
Торчин	1579.25.04.	Петро Добронизький (намісник)		25.19.280
Торчин	1579.20.12.	Петро Добронизький		25.20.520 зв.—521
Торчин	1580.23.04.	Петро Добронизький		25.21.419
Торчин	1583.2.06.	Петро Добронизький		25.30.30
Торчин	1608.2.04.	Ян Мальчевський (староста)		25.80.605 зв.
Торчин	1613.20.12.	Станіслав Олтаровський (староста)	урожоний	25.99.94
Торчин	1617.4.07.	Матей Кенсицький	урожоний	25.108.147
Торчин	1628.19.06.	Войтех Мончевський (староста)	шляхетний	25.163.110
Торчин	1632.16.07.	Альбрехт Мончевський	урожоний	25.184.175
Торчин	1639.12.11.	Андрій Ємеліта	шляхетний	389.319.124 зв.
Турійськ	1571.10.05.	Степан Мирвицький		28.15.307
Турійськ	1609.10.12.	Семен Костюшкович Хоболтовський (намісник)		ANK. AS. Teki rzymskie, N XVIII/54, k. 271
Турійськ	1618.12.12.	Ян Дамецький (староста)		28.51.27 зв.
Хлапотин	1634.3.10.	Войтех Клодзинський		25.193.809
Хорлуп	1569.26.04.	Левко		25.11.185
Хорлуп	1575.9.12.	Гектор Кавачинський		25.15.473
Четвертня	1580.2.09.	Василь Копоть (намісник)		25.22.383
Янушпіль	1563.20.04.	Станіслав Криницький (намісник)		21.9.130
Янушпіль	1621.27.04.	Лукаш Лисицький (староста)		ANK. AS. Teki rzymskie, N XXXIV/30, k. 142

Andriy ZAYATS

**THE FUNCTIONARIES OF VOLYN PRIVATE TOWNS
IN THE SECOND HALF OF THE 16TH CENTURY AND THE FIRST HALF
OF THE 17TH CENTURY**

The author studies the institute of functionaries in the private towns of early modern Volyn. In the sources they are also mentioned as *starostas* or governors. The vast majority of them were nobles. The functionaries headed the estate complex, which usually included the town and its surrounding villages. Among the duties of the functionaries there were administrative, commercial, judicial, police and partly military functions. The *viyt* (magistrate) was subordinated to the functionary. In addition to defending the interests of the lord and his subjects, the functionaries also abused their power.